

Folkhälsomyndigheten

Bilaga 2 – Verksamheter

Nationella myndigheters verksamhet inom ANDTS 2023

Denna titel kan laddas ner från: www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/. En del av våra titlar går även att beställa som ett tryckt exemplar, se våra [kundtjänst och köpvillkor](#).

Citera gärna Folkhälsomyndighetens texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovspersonens tillstånd att använda dem.

© Folkhälsomyndigheten, 2024.

Artikelnummer: 24099-2

Innehåll

Bilaga 2 – Verksamheter	1
Innehåll.....	3
Förkortningar	6
Inledning	7
Mål 1. Tillgången till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobaks- och nikotinprodukter samt skadeverkningarna av spel om pengar ska minska.....	8
Införsel och illegal handel med ANDT-produkter och substanser bör motverkas.....	8
Skatten på tobak, nikotin och alkohol bör höjas.....	10
Detaljhandelsmonopolet ska värnas	10
Tillsynen av alkohol samt tobak- och nikotinprodukter bör stärkas	10
Den offentliga kontrollen av kosttillskott bör intensifieras	12
Hårdare regler för nikotinprodukter bör införas	12
Samverkan mellan olika perspektiv av betydelse för ANDTS-arbetet bör utvecklas.....	13
Regelverket kring låghaltiga THC-produkter och prekursorer bör förtydligas.....	16
Skadeverkningarna vid spel om pengar bör motverkas.....	16
Mål 2. Barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar	18
Stödet till barn och unga som anhöriga bör intensifieras	18
Skolans tobaks- och nikotinförebyggande arbete bör förstärkas	19
Arbetet för att nå målet om ett rökfritt Sverige 2025 bör fortsätta.....	19
Insatserna till blivande föräldrar bör stärkas.....	19
Mål 3. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller debuterar tidigt med alkohol och spel om pengar ska minska.....	20
Att förebygga ANDTS-relaterad ohälsa bland barn och unga och erbjuda tidiga insatser bör ges en högre prioritet.....	20
Barn- och ungdomshälsovården bör bli mer sammanhållen, förebyggande och hälsofrämjande	22
Det förebyggande arbetet mot narkotika bör stärkas	22
Nästa steg bör tas i det förebyggande arbetet mot dopning	23
Användningen av lustgas i berusningssyfte bör motverkas.....	24

Mål 4. Antalet personer som utvecklar skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar ska minska	25
Främjande och förebyggande insatser och stöd bör tillgängliggöras	25
Forskningen inom folkhälsa och ANDTS-prevention bör stärkas.....	25
Statistiken avseende narkotika och dopning bör förbättras	25
Förutsättningarna för tandvården att arbeta med prevention av alkohol, narkotika och tobaks- och nikotinprodukter bör öka	26
Arbetet med att förebygga och åtgärda ANDTS-relaterad ohälsa i arbetslivet bör fortsätta	26
Mål 5. Personer med skadligt bruk, eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha tillgång till vård och stöd av god kvalitet	27
Insatserna vid skadligt bruk eller beroende bör bli mer samordnade och det hälsofrämjande arbetet stärkas.....	27
Tvångsvården vid skadligt bruk eller beroende bör förbättras	28
Vården och stödet vid narkotikaberoende bör utvecklas	29
Insatserna för att nå personer i en socialt och hälsomässigt utsatt situation till följd av skadligt bruk eller beroende bör intensifieras	30
Mål 6. Antalet personer som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller spel om pengar ska minska	31
Åtgärder för att minska antalet dödsfall bör vidtas.....	31
Statistiken avseende dödsfall till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar bör bli bättre.....	31
Det nationella varningssystemet för att motverka narkotikarelaterade dödsfall bör fortsatt utvecklas	31
Naloxon bör tillgängliggöras i ökad utsträckning	32
Antalet döda och skadade i trafiken på grund av alkohol och andra droger bör minska .	32
Kunskapen om sambandet mellan alkohol och cancer bör öka	35
Det suicidpreventiva arbetet bör stärkas	35
Mål 7 – En folkhälsobaserad syn på ANDTS inom EU och internationellt.....	40
ANDTS bör beaktas inom ramen för bredare folkhälsopolitiska satsningar	40
Samverkan på alkoholområdet inom EU och internationellt bör öka	40
Den folkhälsoorienterade synen på narkotika bör få bredare genomslag	40

Ett omfattande brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete bör fortsatt prioriteras	40
Det internationella arbetet mot dopning med utgångspunkt i idrotten bör fortsätta.....	40
Genomförandet av en folkhälsobaserad tobakspolitik inom EU och internationellt bör stödjas	40

Förkortningar

ASI	Addiction Severity Index
Brå	Brottsförebyggande rådet
CAN	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning
EMCDDA	European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
LVM	Lagen om vård av missbrukare i vissa fall
MFoF	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd
MUCF	Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
SBU	Statens beredning för medicinsk och social utvärdering
SIG	sociala insatsgrupper
SiS	Statens institutionsstyrelse
SKR	Sveriges Kommuner och Regioner
SMADIT	Samverkan mot alkohol och droger i trafiken
SSPF	samverkan skola, socialtjänst, polis och fritid
STAD	Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem
THC	tetrahydrocannabinol
TSI	tidiga och samordnade insatser för barn och unga

Inledning

Folkhälsomyndigheten sammanställer årligen vilken verksamhet nationella myndigheter bedrivit inom ramen för ANDTS-strategin 2022–2025. I den här bilagan presenteras den verksamhet som rapporterats för 2023. Av de 23 nationella myndigheter som enligt regeringsuppdraget om att stödja och vara pådrivande i genomförandet av politiken inom ANDTS är av särskild betydelse för genomförandet och uppföljningen av ANDTS-strategin bjöds 22 in att rapportera sin verksamhet. Länsstyrelserna exkluderades då de redan rapporterar in sin verksamhet genom Länsrapportens undersökning. De myndigheter som bidragit är:

- Arbetsmiljöverket
- Brottsförebyggande rådet (Brå)
- Ekobrottsmyndigheten
- Folkhälsomyndigheten
- Inspektionen för vård och omsorg (IVO)
- Jämställdhetsmyndigheten
- Konsumentverket
- Kriminalvården
- Kustbevakningen
- Läke medelsverket
- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF)
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
- Polismyndigheten
- Rättsmedicinalverket
- Skatteverket
- Socialstyrelsen
- Spelinspektionen
- Statens institutionsstyrelse (SiS)
- Statens skolverk (Skolverket)
- Trafikverket
- Transportstyrelsen
- Tullverket

Vi återger myndigheternas inrapporterade beskrivningar av vad verksamheten har innefattat 2023. Verksamheterna presenteras indelade efter ANDTS-strategins struktur med mål och prioriterade insatsområden och därunder sorterade per myndighet. I de fall flera myndigheter har rapporterat samma verksamhet presenteras verksamheten samlat när det är möjligt.

Mål 1. Tillgången till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobaks- och nikotinprodukter samt skadeverkningarna av spel om pengar ska minska

Införsel och illegal handel med ANDT-produkter och substanser bör motverkas

Ekobrottsmyndigheten har arbetat med punktskattebrott och samverkar regelbundet inom detta arbete med Skatteverket, Tullverket och Polismyndigheten.

Folkhälsomyndigheten har utrett och lämnat förslag till reglering av nya psykoaktiva substanser, 21 som narkotika och en som hälsofarlig vara. Särskilt prioriterade substanser har i år varit substanser med stor förekomst och/eller livshotande egenskaper. Flera av dessa har funnits tillgängliga i produkter som kan tilltala barn och unga. Genom Folkhälsomyndighetens internationella rapportering till WHO och FN:s narkotikakontor United Nations Office on Drugs and Crime har man även bidragit till ökad kunskap om spridning och risker med nya psykoaktiva substanser. Dessa har därefter utretts av expertkommittén Expert Committee on Drug Dependence som sedan lämnat förslag till internationell reglering av substanserna.

Genom uppdrag till Rättsmedicinalverket för experimentell undersökning av verkningsmekanismer för olika nya psykoaktiva substanser har Folkhälsomyndigheten ökat kunskapen om dessa. Resultaten har tillvaratagits i klassificeringsutredningar.

Vidare har Folkhälsomyndighetens yttranden enligt skyddslagstiftningen om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser, bidragit till snabb tillgänglighetsbegränsning. I förlängningen bidrar detta till förhindrad spridning och bruk av oklassade substanser efter att de upptäckts.

Folkhälsomyndigheten har även agerat på 17 stycken underrättelser som inkommit där Tullverket stoppat elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare som de misstänker inte uppfyller den harmoniserade lagstiftningen.

Myndigheten har även genomfört marknadskontroll över elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare i samarbete med Helsingborgs kommun, Malmö stad, Solna stad, Sundbybergs kommun och Polismyndigheten.

Polismyndigheten har rapporterat att samtliga regioner (polisområden och lokalpolisområden) samverkar med respektive länsstyrelse/kommun inom ANDTS-området. Arbetet baseras på lokala lägesbilder i det brottsförebyggande arbetet med kontinuerlig uppdatering av medborgarlöften och samverkansöverenskommelser. Flertalet lokalpolisområden rapporterar att tyngdpunkten (resurser och prioriteringar) oftast ligger på narkotika men andra delar inom ANDTS uppfattas

som minst lika angelägna och skulle därmed behöva effektueras i större omfattning.

Polismyndigheten har bedrivit underrättelseverksamhet inom ANDTS-området i syfte att förebygga och upptäcka brottslig verksamhet. Arbetet bedrivs mot bakgrund av lokala problembilder och polisens strategiska verksamhetsplaner. En av underrättelseenhetens inriktningar har varit handel med illegala varor vilken syftar till att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet hos aktörer som bedriver handel med illegala varor såsom narkotika. I det lokala perspektivet har fokus legat på kriminellas påverkan på lokalsamhället. Under senare tid har även ungdomars strategiska brottslighet (där narkotikabrott ingår) varit i fokus för underrättelsetjänstens verksamhet. Syftet med arbetet har varit att följa existerande problembilder med mera för att identifiera nya brottsfenomen och aktörer. Arbetet bedrivs på strategisk, operativ och taktisk nivå med olika samarbetspartners och på olika plattformar, exempelvis på internet. I den dagliga verksamheten motverkas illegal handel (i vissa fall införsel) av narkotika, alkohol och tobak av offensivt arbete gentemot försäljare. Att lagföra försäljning till barn och unga är av särskild prioritet.

Polismyndigheten har samverkat med Tullverket i arbetet med att motverka införsel och illegal handel med ANDT-produkter med flertalet stora beslag som följt. Ett nytt arbetssätt har också tagits fram med anledning av den nya postlagen för att hindra och upptäcka illegala försändelser med narkotika/dopningsmedel i postflödet. Arbetssättet (metoden) sprids bland annat via webinarier inom myndigheten.

Skatteverket har genomfört särskild kontroll av kryptohandel i kombination med droghandel på nätet där narkotikaklassade läkemedel ingår. Det leder till beskattning, betalningssäkring och brottsanmälan av dessa aktörer, vilket försvårar för dessa aktörer att bedriva denna försäljning.

Tullverket har beslagtagit mer narkotika än något tidigare år och till ett samhällsnyttovärde överstigande 10 miljarder kronor. Utöver det ordinarie arbetet mot illegal hantering av alkohol, narkotika, tobak samt dopningsmedel som sker samverkar Tullverket även med andra myndigheter och organisationer när det gäller dessa produkter. Tullverket har arbetat brottsförebyggande med ledning och implementering av myndighetens strategi för det brottsförebyggande arbetet. Syftet med strategin är att ge verksamheten en övergripande och långsiktig inriktning för på vilket sätt Tullverket ska få ett mer strukturerat och aktivt brottsförebyggande arbete där myndighetens olika verksamheter bidrar. Detta handlar primärt om åtgärder riktade mot såväl företag som enskilda i syfte att minska benägenheten att begå brott eller som minskar förekomsten av de tillfällen och situationer där brott riskerar att uppstå. Det brottsförebyggande arbetet ska vara integrerat i myndighetens löpande arbete, men kan också ske genom särskilda riktade insatser.

Utöver detta har Tullverket arbetat brett med såväl brottsförebyggande insatser samt kontroller. Mycket av de brottsförebyggande insatserna sker i diverse sociala media. Myndigheten har även deltagit i TV-serien Gränsbevakarna. I den kan

allmänheten följa hur myndigheten arbetar och få information om vad som inte är tillåtet att föra in i landet. Tullverket har också vidtagit flera åtgärder för att sprida kunskap om tipstelefonnumret 90 114.

Skatten på tobak, nikotin och alkohol bör höjas

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Detaljhandelsmonopolet ska värnas

Folkhälsomyndigheten har kartlagt kunskapsläget om sambandet mellan olika tillgänglighetsbegränsande alkoholpolitiska åtgärder och konsumtion samt skador av alkohol. Kartläggningen pågår även under 2024 och resultaten kommer att kunna användas som underlag för en faktabaserad diskussion om betydelsen av tillgänglighetsbegränsande åtgärder, inklusive detaljhandelsmonopolet.

Folkhälsomyndigheten har även gjort en kartläggning av kunskapsläget om samband mellan samtidigt intag av mat, påverkan av alkohol och akuta skador. Kartläggningen låg till grund för ett yttrande som myndigheten lämnade till Socialdepartementet inom ramen för utredningen om lustgas och vissa frågor inom alkohol- och tobaksområdet (S 2022:14), angående kraven för alkoholserving.

Tillsynen av alkohol samt tobak- och nikotinprodukter bör stärkas

Ekobrottsmyndigheten har tillsammans med Folkhälsomyndigheten, Skatteverket och länsstyrelserna tagit fram en vägledning till kommunala handläggare, vilka har till uppgift att genomföra ekonomiska bedömningar samt fatta beslut i samband med tillståndsprovning och tillsyn enligt alkohollagen (2010:1622) samt lagen om tobak och liknande produkter (2018:2088).

Folkhälsomyndigheten har bedrivit proaktiv och reaktiv tillsyn för att motverka illegal handel av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat inom Sverige. Myndigheten har publicerat föreskrifter och allmänna råd om handel med teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat (HSLF-FS 2022:63) samt vägledning och information via webben och genom informationsutskick till verksamhetsutövare som bedriver handel med teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat. Myndigheten har även arbetat med metodutveckling av tillsynsarbetet i syfte att åstadkomma en effektivare tillsyn som bidrar till ökade förutsättningar för lagefterlevnad.

Folkhälsomyndigheten har utökat sin vägledning för tillämpning av bestämmelser om alkoholserving, med samlingsnamnet Utbildningsinsats om alkohollagen. Det som tillkommit är vägledning samt frågor och svar inom området Provning av lämplighet. Myndigheten har också tagit fram vägledning för kommunernas tillsyn av folköl i detaljhandeln.

Folkhälsomyndigheten har också fortsatt att utveckla sin samverkan kring tillsyn med främst länsstyrelser och kommuner, bland annat genom att organisera och

delta i en gemensam konferens och nätverksträffar. Samverkan stärker myndighetens omvärldsanalys och vårt arbete med att identifiera vilken tillsynsvägledning vi ska prioritera.

Vidare har Folkhälsomyndigheten utfört tillsyn och marknadskontroll mot flera företag som tillhandahåller elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare på den svenska marknaden. Myndigheten har beslutat att med omedelbar verkan förbjuda de berörda företagen att tillhandahålla produkter som inte uppfyller kraven till konsumenter. Detta stärker myndighetens kontroll som bland annat syftar till att förhindra att olagliga produkter finns på marknaden så att produkterna är säkra för konsumenterna.

Utöver detta har Folkhälsomyndigheten arbetat med vägledning för kommunernas tillsyn över märkning enligt lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter samt lagen (2022:1257) om tobaksfria nikotinprodukter. Myndigheten har även arbetat med vägledning för kommunernas och Polismyndighetens tillsyn över detaljhandel enligt båda dessa lagstiftningar.

Folkhälsomyndighetens föreskrifter (HSLF-FS 2023:24) om tobaksfria nikotinprodukter har beslutats. Myndigheten har även arbetat med ändring av föreskrifter om kontrollköp. Arbetet innefattar huvudsakligen tillägg med kategorin tobaksfria nikotinprodukter.

Folkhälsomyndigheten har också fattat beslut om tillstånd för hälsofarliga varor, samt förbättrat möjligheterna till uppföljning av utfärdade tillstånd.

Konsumentverket har inom ramen för tillsynsvägledning genomfört sju utbildningar för totalt cirka 700 kommunala tillsynshandläggare och handläggare på länsstyrelser samt besvarat cirka 60 frågor via telefon eller e-post.

Konsumentverket har arbetat med allmänna råd om marknadsföring av alkoholdrycker och alkoholdrycksliknande preparat till konsumenter (KOVFS 2023:1). Dessa beslutades 5 december 2023. Reviderade råd trädde i kraft och gäller från och med 1 januari 2024. Råden har en ny struktur som innebär att råden och en tillhörande beslutspromemoria är uppdelade i två dokument.

Utöver detta har Konsumentverket bedrivit löpande tillsynsärenden gällande bland annat bildregeln och måttfullhet vid marknadsföring av alkohol.

Konsumentverket har startat elva tillsynsärenden angående marknadsföring av tobaksfria nikotinprodukter på internet och på sociala medier. Ärendena rör marknadsföringens förenlighet med måttfullhetskravet, ovidkommande smakhänvisningar, marknadsföring som är särskilt riktad till eller skildrar barn och unga samt krav om hälsovarning vid kommersiella annonser. Sju av ärendena startades inom ramen för en uppföljning av den granskning Konsumentverket genomförde under hösten 2022 och kommunicerades till branschen i januari 2023.

Polismyndigheten har arbetat med tillsynskontroller avseende alkohol och tobak i samverkan med kommunerna. Anonyma tillsynskontroller i krogmiljöer har också

förekommit och flera fördjupade krog tillsynsutbildningar har genomförts. Dessa har kompletterats med en digitalt framtagen utbildning.

Tullverket har genomfört kontroller på väg, i tullager samt i postförsändelser enligt Lagen om punktskattekontroller. Den applikation som har utvecklats och varit i drift sedan 2021 har effektiviserat arbetet och möjliggjort att myndigheten kan genomföra fler kontroller.

Tullverket har också deltagit med en representant i ett nätverk, Samverkansforumet för illegal alkoholhantering, som Systembolaget står som huvudman till. Här har man bland annat diskuterat tillsyn av försäljning av alkohol inom restaurangvärlden relaterat till smuggelsprit.

Den offentliga kontrollen av kosttillskott bör intensifieras

Folkhälsomyndigheten har haft dialog med Livsmedelsverket angående cannabinoider i kosttillskott och Livsmedelsverkets regeringsuppdrag om att vidta åtgärder för att utveckla samordningen, vägledningen och stödet avseende den offentliga kontrollen av kosttillskott. Myndigheten har även uppdaterat information på webben om krav på kosttillskott som innehåller alkohol.

Konsumentverket har bedrivit enskilda tillsynsinsatser gällande medicinska påståenden och bristande reklamidentifiering vid marknadsföring av kosttillskott i sociala medier. Myndigheten lyfter att livsmedelslagen numera kompletterar hela förordning 1924/2006 om närings- och hälsopåståenden. Förändringen innebär i praktiken att Livsmedelsverket och kommunerna nu också kan utöva tillsyn över reklam, bland annat reklam av kosttillskott.

Läkemedelsverket har deltagit i Livsmedelsverkets regeringsuppdrag om att stärka kontrollen av kosttillskott. I övrigt har Läkemedelsverket, inom ramen för sin tillsyn av att läkemedelslagstiftningen efterlevs, haft ett tiotal tillsynsärenden där den aktuella produkten är satt på marknaden som ett kosttillskott.

Tullverket har i kontroller tittat på olika sorters kosttillskott och har snabbtester för att avgöra om dessa innehåller otillåtna ämnen. Vid osäkerhet har myndigheten ett eget laboratorium där dessa kan testas.

Hårdare regler för nikotinprodukter bör införas

Folkhälsomyndigheten har bidragit som experter i Utredningen om lustgas och vissa frågor inom alkohol- och tobaksområdet (S 2022:14). I utredningen berörs bland annat reglering av maxgräns för nikotinhalt i vissa nikotinprodukter.

Konsumentverket har bland annat bedrivit löpande tillsyn mot bolag som marknadsför tobaksfria nikotinprodukter mot bakgrund av lag (2022:1257) om tobaksfria nikotinprodukter.

Samverkan mellan olika perspektiv av betydelse för ANDTS-arbetet bör utvecklas

Folkhälsomyndigheten har samordnat och sammankallat de 22 myndigheter som av regeringen anges vara av särskild betydelse för genomförandet och uppföljningen för att stödja genomförandet av ANDTS-politiken. Dessa är Arbetsmiljöverket, Brå, Ekobrottsmyndigheten, IVO, Jämställdhetsmyndigheten, Konsumentverket, Kriminalvården, Kustbevakningen, Läkeemedelsverket, länsstyrelserna, MFOF, MUCF, Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket, Skatteverket, Socialstyrelsen, Spelinspektionen, SiS, Skolverket, Trafikverket, Transportstyrelsen och Tullverket. I december sammankallade Folkhälsomyndigheten dessa myndigheter till en tvådagarssträff, med fokus på hur arbete med jämställdhet och mäns våld mot kvinnor kan integreras i ANDTS-arbetet.

Myndigheten har också samordnat och sammankallat Nationell samordning spel om pengar. Där ingår Konsumentverket, Kriminalvården, Kronofogden, länsstyrelserna, MUCF, Skolverket, Spelinspektionen, Socialstyrelsen, SiS, Mediemyndigheten samt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

Folkhälsomyndigheten har samordnat och sammankallat Oberoende spelsamverkan. Där ingår Stödlinjen för spelare och anhöriga, Spelinspektionen, Spelbranschens riksorganisation, Branschförening för onlinespel, Visita samt ideella föreningar enligt förordning (2015:456).

Folkhälsomyndigheten har mött ideella organisationer för att på olika sätt möjliggöra samverkan som bidrar till minskad ohälsa, färre skador och ökad jämlikhet kopplat till ANDTS. Myndigheten bjöd in organisationer till gemensam dialog och kunskapsutbyte. Organisationerna Alkoholpolitiskt forum, A Non Smoking Generation, Cancerfonden, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Hjärt- och lungfonden; IOGT-NTO, IOGT-NTO:s juniorförbund Junis, Kvinnoorganisationernas Samarbetsråd i Alkohol- och Narkotikafrågor, Läkare mot Tobak, Lärare mot Tobak, Motorförarnas Helykterhetsförbund, Narkotikapolitiskt Center, Psykologer, socionomer och folkhälsovetare mot Tobak, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter, Riksförbundet Kontraktsmetoden, Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle, Riksföreningen Sveriges 13 Stadsmissioner, Riksföreningen Sjuksköterskor mot Tobak, Spelberoendegruppen - Riksorganisation för Spelberoende och Anhöriga, Spelberoendes riksförbund, Sveriges Blåbandsförbund, Sveriges Blåbandsungdom, Sveriges Landsråd för Alkohol- och Narkotikafrågor, Tankesmedjan Tobaksfakta, Unga Drogförebyggare, Verdandi, Vi Som Inte Röker och Yrkesföreningen för ANDTS-psykologer har deltagit i samverkan. Vid ett två dagar långt möte presenterade myndigheten och organisationerna olika pågående arbeten för varandra, och man förde också en dialog kring funktionshinderperspektivet i ANDTS-arbetet.

Folkhälsomyndigheten har även medverkat på ett antal konferenser inom relaterade områden såsom brottsbekämpning, barnrättsfrågor och socialtjänst, och på så sätt

lyft fram att det krävs insatser av en mängd av aktörer på olika nivåer och inom olika sakområden för att uppnå ANDTS-politikens mål.

Under konferensen Förebygg.nu presenterade Folkhälsomyndigheten tillsammans med Brå ANDTS-arbetets fokus på risk- och skyddsfaktorer och det brottsförebyggande arbetet med situationell prevention, och beskrev hur de båda arbetssätten kan användas för att skapa synergier i arbetet på lokal och regional nivå. Brå har även deltagit i Folkhälsomyndighetens pilotstudie kring kunskapsbaserat arbete i Blekinge. Myndigheterna avser att fortsätta att utveckla sin samverkan mellan ANDTS- och brottsförebyggande arbete och bidra till såväl bättre folkhälsa som minskad brottslighet.

Folkhälsomyndigheten har ingått en överenskommelse med Umeå universitet om genomförande av ett projekt som syftar till att studera samordningsrollen. Fokus i detta projekt är ANDTS, psykisk hälsa och suicidprevention och vad som utgör god samordning och vilka förutsättningarna är för en god samordning. Projektet slutförs under 2024.

Folkhälsomyndigheten har bidragit med information om kunskapsluckor kopplade till ANDTS när det gäller kvinnors hälsa inom ramen för ett regeringsuppdrag till Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte).

Folkhälsomyndigheten har genomfört en undersökning av de kommunala familjerådgivarnas möjligheter att arbeta med alkohol- och spelprevention i mötet med klienter. Syftet är att stärka kopplingarna mellan ANDTS-arbetet och arbetet med föräldraskapsstöd. Resultat från undersökningen kommer att publiceras under 2024.

Folkhälsomyndigheten har sammankallat det Nationella nätverket för den aktuella drogsituationen i Sverige. I nätverket ingår Läkemedelsverket, Polismyndigheten, Tullverket, Rättsmedicinalverket, Giftinformationscentralen, Kriminalvården, Socialstyrelsen, representanter för laboratorium och Åklagarmyndigheten.

Vidare har Folkhälsomyndigheten sammankallat den nationella Samrådsgruppen för narkotikafrågor, och där samverkat med Brå, CAN, Kriminalvården, Läkemedelsverket, Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket, Socialdepartementet, Socialstyrelsen, Tullverket och Åklagarmyndigheten, i syfte att utbyta kunskap och erfarenheter.

Jämställdhetsmyndigheten har inga särskilda uppdrag att arbeta med ANDTS-frågor, men har deltagit i myndighetssamordningen runt strategin och bidragit med kunskap kring jämställdhet generellt och specifikt kring det våldsförebyggande arbetet. ANDTS-frågor ingår som en del av det uppföljningsuppdrag som myndigheten har kring det jämställdhetspolitiska delmålet om jämställd hälsa.

MFoF har tillsammans med Brå arbetat med ett behovsanpassat och praktisknära stöd till fyra kommuner med utsatta områden genom att systematisera arbetet inom preventionsnätverk som samverkan skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF) och sociala insatsgrupper (SIG), men även stärkt aktörer som sedan gör insatser kring

det selektiva och indikativa föräldraskapsstödet. Fokus har legat på att öka samverkan mellan ANDTS och brottsförebyggande prevention eftersom personer som arbetar i utsatta områden kommunicerar att narkotika utgör en tydlig grund för rekrytering av barn och unga in i kriminella nätverk.

MUCF har arbetat med ett ungdomsperspektiv i samtliga uppdrag.

Polismyndigheten har, inom samtliga polisområden, samverkat med skolan genom information till vårdnadshavare och elever om riskerna med skadligt bruk. Exempelvis har hundar använts för att söka igenom skolor i region Bergslagen. Målsättningen är att skolor som är intresserade ska kunna erbjudas två genomsökningar per år förutsatt att skolan har en tydligt uttalad policy med kontinuerligt förebyggande arbete.

Polismyndigheten har sedan tidigare etablerade forum på sociala medier för bland annat informationskampanjer. Ett stort antal konton finns i övrigt att följa. Ett nationellt utvecklingsarbete pågår gällande nätpatrullering i syfte att skapa synlighet och trygghet på nätet, där ett antal team har bemannats för att ta arbetet vidare. I det brottsförebyggande arbetet bidrar polisen med praktiktäta stöd till förekommande samverkanspartners, till exempel lokala brottsförebyggare, kontakter med preventionsnätverk och etablering av metoden Drogfria platser. På vissa orter har polisen även genomfört utbildningar riktade till ANDTS-coacher för att upptäcka tecken på narkotikaanvändning och ge ökad kunskap om narkotika.

Polismyndigheten har samverkat med regioner, socialförvaltningar, kriminalvård och länsstyrelser och delat information utifrån lokal lägesbild kring upptäckt av droger och lokala trender.

Skolverket har redovisat regeringsuppdraget Narkotikakunskap i skolan. Där beskrivs att arbetet med ANDTS och särskilt narkotikakunskap, behöver ses som mer än en separat insats och att den lokala kontexten för skolorna är viktig.

Skolverket har i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetat med implementering av skollagsförtydligandet om elevhälsa som trädde i kraft sommaren 2023, och publicerat en nordisk jämförelse och en kartläggning av brottsförebyggande arbete i svensk skola, tagit fram stöd om Främja trygghet och studiero och Starta och bedriva akutskola.

Utöver detta har Skolverket tillsammans med andra aktörer tagit fram olika stöd, exempelvis om tidiga och samordnade insatser för barn och unga för att ge stöd i ett tidigt skede av en ogynnsam utveckling (Tidiga och samordnade insatser för barn och unga, TSI, inkluderat samverkansformerna SIG och SSPF) samt kontinuerlig skolgång för barn och unga i samhällsvård (Samordning socialtjänst och skola). Skolverket har även tagit fram utbildning i traumamedveten omsorg i samarbete med Rädda Barnen, påbörjat arbetet med skolsociala team tillsammans med Socialstyrelsen och fördelat statsbidrag för skolsociala team och att styra och leda arbetet med kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar.

Socialstyrelsen har flera pågående regeringsuppdrag som rör våld, där ANDTS-frågorna kan komma in på olika sätt.

Tullverket har deltagit i olika forum, såväl nationella som regionala, för att bidra till ANDTS-strategins genomförande.

Regelverket kring låghaltiga THC-produkter och prekursorer bör förtydligas

Läkemedelsverket har rapporterat regeringsuppdraget Att följa och analysera utvecklingen inom låghaltiga beredningar med tetrahydrocannabinol (THC) och angränsande områden nationellt, inom EU och internationellt. Uppdraget omfattade även att Läkemedelsverket skulle verka för nationell myndighetssamordning inom området. För att möjliggöra en bättre samverkan mellan ansvariga myndigheter om vilka regler som gäller för produkter med THC inom respektive produktområde, föreslogs det att Läkemedelsverket får i uppdrag att skapa en permanent samrådsgrupp inom området med de myndigheter som samverkat inom uppdraget (Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket, Tullverket, Statens veterinärmedicinska anstalt och Åklagarmyndigheten), med Läkemedelsverket som sammankallande myndighet.

Läkemedelsverket har också deltagit i en revidering av de EU-förordningar som reglerar produkter med THC.

Rättsmedicinalverket har ingått i en samrådsgrupp samt bidragit med statistik över rättstoxikologiska yttranden rörande cannabis. Detta, tillsammans med övriga myndigheters bidrag, har använts i arbetet med den slutrapport som publicerades av Läkemedelsverket i oktober 2023 och som ger en övergripande bild av utvecklingen inom området.

Skadeverkningarna vid spel om pengar bör motverkas

Folkhälsomyndigheten har utvecklat och spridit kunskapsstöd om spel om pengar, spelproblem och spelförebyggande arbete.

Folkhälsomyndigheten har även samverkat med Spelinspektionen om självavstängningsverktyget [spelpaus.se](https://www.spelpaus.se) och socioekonomi och spelautomater, och utvecklingen av ungas spel om pengar utifrån respektive speluppdrag.

Folkhälsomyndigheten har genomfört löpande uppföljning och analys för att identifiera grupper med förhöjda nivåer av problemspelande och/eller grupper där spelandet ökar mer än i andra grupper, bland annat genom undersökningarna Swelogs och Hälsa på lika villkor. Detta för att kunna identifiera arenor för förebyggande arbete. Myndigheten har också publicerat en tabellsammanställning för Swelogs 2021 och även samverkat med CAN, Stödlinjen, Socialstyrelsen och Spelinspektionen vad gäller uppföljning av spelande och spelproblem.

Folkhälsomyndigheten har gett Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi i uppdrag att uppdatera beräkningen av de samhällsekonomiska kostnaderna för spel

om pengar. Folkhälsomyndigheten har även sammanställt ett faktablad och en webbsida om samhällsekonomiska vinster av hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbete.

Folkhälsomyndigheten har också deltagit i nordisk samverkan inom spel för planering av en nordisk prevalensstudie och haft ett kunskapsutbyte med Finland om ett myndighetsuppdrag och spelförebyggande verksamhet.

Folkhälsomyndigheten har deltagit i en internationell tankesmedja i London med syfte att bland annat identifiera, utveckla och främja evidensbaserad spelreglering, policyer och verksamhet för att minska skadorna av spel om pengar.

Folkhälsomyndigheten har tillsammans med Finansinspektionen även genomfört en studie om privatekonomi, finansiell hälsa och riskabelt spelande.

Vidare har myndigheten anordnat ett webinarium där resultaten från två kvalitativa studier om spel om pengar bland hbtqi-personer och utlandsfödda män har presenterats. Presentationerna har spelats in och gjorts tillgängliga på myndighetens webbplats, spelprevention.se.

Folkhälsomyndigheten har också fördelat statsbidrag till organisationer inom spelområdet.

Konsumentverket har avslutat 14 tillsynsärenden mot licenshavare angående bland annat spelreklamens förenlighet med måttfullhetskravet i spellagen (2018:1138) och direktreklam till spelare som stängt av sig från spel. Samtliga ärenden har avslutats med rättelse eller utfästelse om rättelse.

Utöver detta har Konsumentverket ett generellt ansvar att erbjuda kunskap och stöd till aktörer i samhället som har förutsättningar att hjälpa personer som har eller som riskerar att få problem med sin ekonomi. Arbetet är inte specifikt inriktat mot ANDTS utan mer generellt. En konkret insats som genomfördes 2023 var att Konsumentverket föreläste på konferensen Spelproblem i Sverige - dagsläge och framåtblickar på Stockholms universitet. Temat på myndighetens föreläsning var Att förebygga överskuldssättning.

Skatteverket har under året förberett en kommande kontroll av spelmarknaden.

Spelinspektionen har bedrivit tillsyn inom området Omsorgsplikt för ökad regelefterlevnad. Myndigheten har även haft ett regeringsuppdrag med fokus på spelandets utveckling, tillgänglighet och ungas spelande. Utöver detta har myndigheten anordnat ett branschseminarium med fokus på bland annat unga som en sårbar grupp.

Mål 2. Barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar

Stödet till barn och unga som anhöriga bör intensifieras

Folkhälsomyndigheten har tillhandahållit information om barn som anhöriga till personer med spelproblem på myndighetens webbplats och låtit ta fram och publicerat en film om att möta närstående till personer med spelproblem, där även barnperspektivet lyfts.

Folkhälsomyndigheten har medverkat i Socialstyrelsens regeringsuppdrag att stärka och utveckla stöd till barn i familjer med skadligt bruk, missbruk eller beroende, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning, där samtidigt våld förekommer eller där en förälder eller vårdnadshavare lider av en allvarlig sjukdom eller plötsligt avlider (S2021/03118).

Folkhälsomyndigheten har också medverkat på en konferens om fetalt alkoholsyndrom.

Kriminalvården har beviljat statsbidrag till fyra barnrättsorganisationer. Barnrättsorganisationernas övergripande syfte är att bidra med kunskap och erfarenheter för att stärka barnperspektivet inom Kriminalvården. Utöver att stödja barn genom insatser till intagna som är föräldrar har dessa organisationer även ett tydligt fokus på syskon samt isolationsbrytande åtgärder för unga.

MFoF har stärkt fokus på barn som anhöriga som riskerar att växa upp i miljöer där det förekommer våld, kriminalitet, risk- eller beroendeproblematik. MFoF lyfter här fram föräldrars förmåga att skapa goda uppväxtvillkor för sina barn och unga, samt behovet att ge rätt form av stöd till alla i ett föräldraskap, för att stärka relationer i familjen och föräldraförmågan.

Skolverket har redovisat uppdraget Kompetensinsatser med fokus på mäns våld mot kvinnor. Uppdraget återges i regleringsbrevet för 2022.

Skolverket har erbjudit ett webinarium inom ramen för insatsen TSI. Fokus var tidiga och samordnade insatser till barn och unga som har föräldrar med till exempel psykisk ohälsa, missbruk eller allvarlig sjukdom.

Skolverket har även tagit fram stöd till vårdnadshavare på myndighetens webbplats skolverket.se. För att utveckla och stärka skolans kommunikation och samarbete med vårdnadshavare finns stöd och inspiration till huvudman och alla som arbetar i skolan om klagomålshantering, informationsmaterial om vårdnadshavares inflytande, förväntansdokument och om svåra situationer som personalen ibland får hantera.

Skolans tobaks- och nikotinförebyggande arbete bör förstärkas

Folkhälsomyndigheten har gett CAN i uppdrag att analysera ungas bruk av nya nikotinprodukter vilket behövs som underlag för det tobaks- och nikotinförebyggande arbetet bland elever. Folkhälsomyndigheten har också uppdaterat myndighetens samlade kunskapsstöd om rökfria skolgårdar.

Folkhälsomyndigheten har även bidragit som experter i utredningen om lustgas och vissa frågor inom alkohol- och tobaksområdet (S 2022:14), där bland annat en tobaks- och nikotinfri skoltid utreds.

Arbetet för att nå målet om ett rökfritt Sverige 2025 bör fortsätta

Folkhälsomyndigheten följer utvecklingen av bruket mot målet om ett rökfritt Sverige 2025 och har genomfört en undersökning av hur rökförbudet utomhus fungerar, och publicerat resultatet i ett faktablad.

Folkhälsomyndigheten har också publicerat en rapport om skadeverkningar av tobaks- och nikotinprodukter. Rapporten innehåller information om bruk, hälsorisker, risk för annat bruk av annan tobaks- eller nikotinprodukt eller andra beroendeframkallande produkter, påverkan på sjukdomsburden och dödlighet samt samhällskostnader.

Socialstyrelsen har arbetat med att följa upp arbetet med nationella riktlinjer för tandvård, som bland annat innehåller rekommendationer om rådgivning om tobak.

Insatserna till blivande föräldrar bör stärkas

Socialstyrelsen har publicerat ett nationellt basprogram för mödrahälsovården, som omfattar ANDT-området.

Mål 3. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller debuterar tidigt med alkohol och spel om pengar ska minska

Att förebygga ANDTS-relaterad ohälsa bland barn och unga och erbjuda tidiga insatser bör ges en högre prioritet

Folkhälsomyndigheten har tillhandahållit information om spel om pengar bland unga, spelproblem bland unga, risk- och skyddsfaktorer bland unga, skolan som förebyggande arena, idrottsföreningar och andra föreningar som förebyggande arena samt avsnitt om unga på myndighetens webbsidor om spelreklam och dataspel.

Folkhälsomyndigheten har analyserat och sammanställt resultat om föräldraskap och ANTS bland unga utifrån undersökningen om spel om pengar bland unga och föräldrar.

Folkhälsomyndigheten har deltagit som arrangör av, och föreläsare på, konferensen Förebygg.nu, som hade temat barn och unga. Fokus för konferensen är förebyggande, främjande och brottsförebyggande arbetet i Sverige, inom ANDTS samt narkotikaklassade läkemedel.

Folkhälsomyndigheten har genomfört fördjupade analyser om kombinerat bruk av ANT bland barn och unga, baserat på enkätundersökningen Skolbarns hälsovanor. Sådan kunskap är viktig för att utforma ett träffsäkert förebyggande arbete. Resultaten presenterades på Förebygg.nu.

Folkhälsomyndigheten har ingått ett avtal med stiftelsen World of No Sexual Abuse om framtagandet av en kartläggande litteraturöversikt för att sammanställa och beskriva hur begreppet negativa upplevelser i barndomen mäts i kvantitativa och kvalitativa studier, samt undersöka vilka samband som finns mellan utsatthet för negativa upplevelser i barndomen och hälsa och sociala konsekvenser. Projektet ska redovisas under 2024.

Folkhälsomyndigheten har lämnat remissyttrande på förslaget om sänkt skatt för snus. Folkhälsomyndigheten har också publicerat information på myndighetens webbplats om priser som ett viktigt förebyggande verktyg inom tobaks- och nikotinarbetet.

Folkhälsomyndigheten har gett i uppdrag till Centrum för psykiatriforskning att utvärdera Kunskapsstöd om skärmtid, digitala spel och spel om pengar riktat till föräldrar och andra viktiga vuxna i barn och ungas närhet, ett kunskapsstöd framtaget av länsstyrelserna.

MFoF har fortsatt utveckla hälsosamtal med båda blivande föräldrarna, för att upptäcka problematik som exempelvis psykisk ohälsa, risk- och

beroendeproblematik, våld och kriminalitet. MFoF lyfter behovet av tidiga insatser, redan under graviditet och till nyblivna föräldrar, då dessa faser är viktiga för föräldrar att själva skapa förändring, med koppling till ohälsa, exempelvis genom att motiveras till att ta hjälp.

Polismyndigheten har utvecklat områdespolisverksamheten och kommunpolisverksamheten och därmed kunnat komplettera arbetet med förebyggande (tidiga) insatser. Detta har medfört att polisen idag är mer synlig i exempelvis skolmiljöer. Utöver detta medverkar polisen i vissa lokalpolisområden vid framtagande av så kallade drogrutiner i skolan. Samverkansformer som är kopplade till ANDTS pågår på nationell nivå genom bland annat SSPF, SIG, effektiv samordning för ökad trygghet, tidig upptäckt tidig insats, ungdomar i riskzonen för organiserad brottslighet, Föräldraskolan och BRÅ-verksamheter. Insatser med samverkan av socialtjänst, kriminalvård samt civila aktörer angående lokal kontaktverksamhet som syftar till att stärka förutsättningarna för avhopp från kriminella nätverk pågår också. Arbeta med orosanmälningar sker i såväl ordinarie verksamhet som i utvecklingsarbeten.

Polismyndigheten har även samverkat med Systembolaget för att motverka langning av alkohol till unga och informerat gällande alkohol och dess konsekvenser bland unga samt vårdnadshavare. I arbetet ingår att uppmärksamma särskilda tider på året då det är väl känt att ungdomar dricker alkohol, exempelvis vid valborg, skolavslutning och midsommar men även festivaler och liknande. Utifrån lokala larm och tips har polisen också arbetat mot ungdomsfester.

Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag kartlagt och analyserat familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter. Rapporten slutredovisades i oktober 2023.

Socialstyrelsen har slutrapporterat uppdraget att genomföra ett utvecklingsarbete för TSI för barn och unga (U2020/00363/S). Under hösten har en rad spridningsaktiviteter genomförts. Skolverket och Socialstyrelsen har tagit fram en TSI-bok, inklusive ett faktablad till beslutsfattare, som ett praktiskt stöd till kommuner och regioner för deras samverkansarbete med tidiga och samordnade insatser. Det har även hållits en nationell konferens där erfarenheter från TSI-satsningen presenterades av forskare och praktiker.

Socialstyrelsen har också publicerat rapporten Satsa tidigt – tänk långsiktigt, ett stöd i arbetet med sociala investeringar och genomfört två webinarier: Samtal om TSI-boken med projektledarna för TSI och Sociala investeringar - så vinner alla på tidiga insatser till barn och unga.

Socialstyrelsen, Brå, Polismyndigheten, Skolverket, MUCF och SKR har en arbetsgrupp och en styrgrupp i syfte att underlätta samverkan kring arbetsformerna SSPF och SIG på kommunal nivå. Den nationella arbetsgruppen har genomfört nätverksträffar med fokus på att underlätta samverkan med hälso- och sjukvården, och använt myndigheternas och SKR:s kanaler för att kommunicera information och budskap i frukostseminarier, webinarier och webbsändningar. Socialstyrelsen

och Brå har tillsammans med kommuner som arbetar med SSPF och SIG presenterat arbetet på Socialchefsdagarna, och i december hölls en myndighetsgemensamma nationella konferensen Hur kan vi samverka mer effektivt för att förebygga brott bland barn och unga? där deltagarna fick del av forskning, kommunala lärande exempel om samverkan och erfarenhetsutbyten. Det har också genomförts en två och halv dags utbildning om Risk, Behov och Mottaglighet för de som arbetar med SIG.

Barn- och ungdomshälsovården bör bli mer sammanhållen, förebyggande och hälsofrämjande

Folkhälsomyndigheten har tillhandahållit information på myndighetens webbplats spelprevention.se om rutiner för att identifiera barn som anhöriga, bedömningsinstrument samt insatser för barn.

Folkhälsomyndigheten har genom analyser av undersökningen Swelogs 2021, identifierat ungdomsmottagningen som möjlig arena för tidig upptäckt av spelproblem, speciellt bland unga killar. Kunskapen har spridits via spelprevention.se.

Skolverket har deltagit som en av flera samverkansmyndigheter i insatsen Nationellt hälsoprogram för barn och unga.

Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, MFoF, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) och Skolverket har arbetat med ett uppdrag om att ta fram ett nationellt hälsoprogram för barn och unga till och med 20 års ålder (S2023/02379). Programmet syftar till att främja barns och ungas hälsa och utveckling och förebygga ohälsa. Kärnan i programmet ska vara hälsouppföljning och föräldraskapsstöd. Under kommande år ska programmets innehåll och utformning samt implementering och uppföljning utvecklas i nära samverkan med experter, barn och unga och andra berörda parter.

Det förebyggande arbetet mot narkotika bör stärkas

Folkhälsomyndigheten har tagit fram en svensk version av European Prevention Curriculum från EU:s narkotikamyndighet European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). Syftet var att stärka det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Detta kunskapsstöd innehåller internationella riktlinjer, kunskap och vägledning för ett evidensbaserat och etiskt drogpreventivt arbete. Materialet riktar sig till ANDTS-samordnare men även till yrkesverksamma inom andra hälsofrämjande och förebyggande områden. Materialet presenterades på ett webinarium.

Folkhälsomyndigheten har publicerat rapporten Cannabis och folkhälsa, som är en uppdatering av en tidigare publikation från 2020. Rapporten sammanfattar det senaste kunskapsläget om cannabis vad gäller förekomst, utveckling, hälsoeffekter, attityder, användningsmönster, förebyggande arbete och policy.

Folkhälsomyndigheten har fördelat statsbidrag till organisationen Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem (STAD) för deras arbete med metoden Krogar mot knark.

Folkhälsomyndigheten och Skolverket har tillsammans med flera andra myndigheter bidragit som experter i Narkotikautredningen (S 2022:01). Utredningen hade bland annat i uppdrag att föreslå vilka insatser som bör vidtas på nationell, regional och lokal nivå för att stärka det narkotikaförebyggande arbetet i Sverige samt att föreslå ett särskilt program för att förebygga barns och ungas användning av narkotika.

Skolverket har redovisat regeringsuppdraget Narkotikakunskap i skolan och lyft vikten av ett systematiskt hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbete kopplat till de grundläggande faktorerna som har betydelse för att eleven ska nå utbildningens mål.

Nästa steg bör tas i det förebyggande arbetet mot dopning

På nationell nivå har Folkhälsomyndigheten sammankallat den Centrala samverksgruppen för Dopning, och där samverkat med Antidoping Sverige, Brå, CAN, Kriminalvården, Livsmedelsverket, Läkemedelsverket, Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen, STAD, Tullverket och Åklagarmyndigheten, i syfte att utbyta kunskap och erfarenheter.

Folkhälsomyndigheten har ansvarat för att hålla en vägledande förteckning över substanser som utgör dopningsmedel. Myndigheten sammankallar en expertgrupp bestående av myndigheter, institutioner och organisationer som är berörda av dopningens skadeverkningar och problem. Gruppen möts vid behov en till två tillfällen per år för att diskutera utvecklingen inom dopningsområdet samt om olika substanser skall tas upp på förteckningen av dopningsmedel.

Folkhälsomyndigheten har fördelat statsbidrag till nätverket Prevention av Dopning i Sverige (PRODIS). Inom PRODIS har man utvecklat arbetsmetoden 100 % Ren hårdträning för att förebygga dopning.

Folkhälsomyndigheten har även tagit fram en ny frågemodul med cirka 15 frågor om dopningsmedel inför deltagandet i den europeiska webbundersökningen om narkotika (European Web Survey on Drugs) 2024. Syftet med frågorna är att bidra till ökad kunskap om användningsmönster och köp inom dopningsområdet, där tillgången till data idag är begränsad.

Folkhälsomyndigheten har, tillsammans med bland annat Socialstyrelsen, Antidoping Sverige, STAD och CAN påbörjat planeringen för konferensen International Conference on Doping and Public Health i juni 2024.

Polismyndigheten har utbildat närmare 900 poliser i den evidensbaserade metoden 100 % Ren hårdträning. Metoden är förhållandevis väl etablerad inom samtliga polisområden och ytterligare utbildningstillfällen är planerade för 2024. I linje med

att fler poliser utbildas i metoden har polisen tagit fram en anpassad fortbildning riktad till förundersökningsledare på dopningsområdet.

Tullverket har arbetat med att identifiera, kontrollera och testa dopningspreparat på laboratorium för att rensa bort dessa från att spridas i samhället. Myndigheten informerar/upplyser när nya varor på marknaden som kan utgöra fara för allmänheten har identifierats.

Användningen av lustgas i berusningssyfte bör motverkas

Läkemedelsverket har, tillsammans med Folkhälsomyndigheten och länsstyrelserna, arbetat med ett regeringsuppdrag om att sprida information om lustgas och de skador som kan uppstå till följd av användning av lustgas i berusningssyfte. Information har spridits till de målgrupper som bedömts som primära; ungdomar och unga vuxna, vårdnadshavare, yrkesgrupper som möter barn och ungdomar i sitt dagliga arbete samt vårdpersonal

Folkhälsomyndigheten har bidragit som experter i Utredningen om lustgas och vissa frågor inom alkohol- och tobaksområdet (S 2022:14).

Socialstyrelsen har spridit information från Läkemedelsverket om riskerna med att berusa sig med lustgas till Nationella nätverket för missbruk och beroende och till Socialstyrelsens råd för missbruks- och beroendefrågor.

Mål 4. Antalet personer som utvecklar skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar ska minska

Främjande och förebyggande insatser och stöd bör tillgängliggöras

Folkhälsomyndigheten har haft i uppdrag av regeringen att genomföra en kartläggning av rådgivning och stöd via telefon och webb inom narkotika- och dopningsområdet. I mars återrapporterades uppdraget.

Folkhälsomyndigheten har fördelat medel till Alkohollinjen, Alkoholhjälpen, Sluta-Röka-Linjen samt Stödlinjen för spelare och anhöriga samt fördelat statsbidrag till organisationer som bedrivit förebyggande arbete för att minska tobaksbruk.

Folkhälsomyndigheten har utvecklat sidorna om ANDTS-förebyggande arbete på myndighetens webbplats och publicerat Frågor och svar på myndighetens webbplats med information om hälsorisker med alkohol.

Folkhälsomyndigheten har fortsatt arbetet med att uppdatera en systematisk litteraturöversikt om förebyggande metoder inom spel om pengar i syfte att tillhandahålla kunskap inom området.

Socialstyrelsen har tillsammans med Folkhälsomyndigheten och SBU publicerat en rapport om tobaks- och nikotinprodukters skadeverkningar.

Socialstyrelsen har publicerat uppdaterade gränsvärden för riskbruk av alkohol. Gränsvärdena är en del av de nationella riktlinjerna för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor, som uppdateras under 2023–2024. Riktlinjerna ger stöd till hälso- och sjukvården för insatser vid rökning, riskbruk av alkohol, ohälsosamma matvanor och otillräcklig fysisk aktivitet.

Forskningen inom folkhälsa och ANDTS-prevention bör stärkas

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Statistiken avseende narkotika och dopning bör förbättras

Folkhälsomyndigheten har ingått en överenskommelse med Rättsmedicinalverket om statistik kopplat till drograttfylleri. Rättsmedicinalverket har, utifrån egna databaser, analyserat vad som karaktäriserar individer som avlider i trafiken samt individer som är misstänkta för drograttfylleri vad gäller till exempel historik av drograttfylleri, kombination av substansgrupper, kön och ålder. Resultaten är färdiga våren 2024.

Folkhälsomyndigheten har tagit fram ny statistik om förekomsten av problematiskt narkotikabruk i Sverige under åren 2007–2020, samt om vuxnas attityder till cannabis och annan narkotika.

Folkhälsomyndigheten har gett i uppdrag till Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi att uppdatera och komplettera tidigare beräkningar av samhällsekonomiska kostnader för narkotikabruk med scenarioanalyser för hur dessa kostnader potentiellt skulle påverkas om användningen av narkotika i Sverige förändrades. Resultaten publiceras innan sommaren 2024.

Folkhälsomyndigheten har låtit Venhälsan i Stockholm genomföra en undersökning bland män som har sex med män och som också använder preexpositionsprofylax (en hiv-förebyggande behandling som ges till personer med förhöjd risk att smittas av hiv). Undersökningen berörde sexuellt överförbara infektioner, njurfunktion, psykisk hälsa, sexuellt riskbeteende samt alkohol- och narkotikabruk i denna grupp. Resultaten kommer att publiceras i en rapport under 2024.

Rättsmedicinalverket har tagit fram och presenterat statistik avseende fynd av narkotika. Denna kan lämnas ut på begäran och viss statistik publiceras även på myndighetens hemsida.

Socialstyrelsen har arbetat med att förbättra processen för den årliga rapporteringen av narkotikastatistik till EMCDDA (via Folkhälsomyndigheten), samt deltagit vid tvådagarsmöte med EMCDDA:s expertgrupp om indikatorn Treatment Demand Indicator and Treatment monitoring.

Tullverket har fört statistik över de varor som myndigheten har tagit i beslag.

Förutsättningarna för tandvården att arbeta med prevention av alkohol, narkotika och tobaks- och nikotinprodukter bör öka

Folkhälsomyndigheten har fördelat statsbidrag till organisationer som arbetar tobaks- och nikotinförebyggande inom tandvården.

Socialstyrelsen har arbetat med att följa upp de nationella riktlinjer för tandvård som publicerade 2022. Riktlinjerna innehåller rekommendationer om rådgivning om tobak och om riskbruk av alkohol inför operation.

Arbetet med att förebygga och åtgärda ANDTS-relaterad ohälsa i arbetslivet bör fortsätta

Folkhälsomyndigheten har tillhandahållit information på sin webbplats, spelprevention.se, om att förebygga spelproblem på arbetsplatsen.

Mål 5. Personer med skadligt bruk, eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha tillgång till vård och stöd av god kvalitet

Insatserna vid skadligt bruk eller beroende bör bli mer samordnade och det hälsofrämjande arbetet stärkas

Folkhälsomyndigheten har undersökt förutsättningarna för tidig upptäckt av spel- och alkoholproblem inom familjerådgivningen, via en enkätundersökning och fördjupade intervjuer.

Folkhälsomyndigheten har deltagit i Nationell samverkansgrupp för kunskapsstyrning och Nationell samverkansgrupp för kunskapsstyrning i socialtjänsten.

SiS har arbetat med Särskilt förstärkta avdelningar för barn, ungdomar och klienter med våldsamt beteende och neuropsykiatriska funktionshinder. Här satsar SiS på särskilt utbildad personal, förstärkt bemanning och fördjupad samverkan med socialtjänsten, sjukvården/psykiatri och eventuellt med regionernas habiliteringsenhet.

Socialstyrelsen har färdigställt en förstudie om behov av stöd för brukarinflytande inom socialtjänst, psykiatri och missbruks- och beroendevård. I förstudien identifierades faktorer som hindrar ett ökat patient- och brukarinflytande och vilket behov av stöd från Socialstyrelsen som verksamheterna främst önskar för att utveckla sitt arbete inom området. Utifrån det som framkom i förstudien har Socialstyrelsen arbetat med att uppdatera vägledningen Att ge ordet och lämna plats, som kommer att publiceras under 2024.

Socialstyrelsen har publicerat en delrapport om personcentrerad vård för personer med komplex psykiatrisk problematik, vilket inkluderar personer med skadligt bruk och beroende och samtidig annan psykiatrisk diagnos. Rapporten ger en beskrivning av personcentrerad vård och omsorg, och lyfter även fram utmaningar och möjligheter i förhållande till målgruppen. För att synliggöra målgruppens behov och bidra till ökad kunskap har Socialstyrelsen tillsammans med SKR genomfört två webinarier. Syftet var att inspirera, sprida goda exempel och öka dialogen med verksamheterna.

Socialstyrelsen har inlett arbetet med ett uppdrag att vidta insatser för att sprida och implementera nationella riktlinjer inom området psykisk hälsa inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. För att få fördjupad kunskap om orsakerna till bristerna i följsamheten av de nationella riktlinjerna har Socialstyrelsen genomfört dialoger och fördjupad behovs- och målgruppsanalys under hösten 2023. Socialstyrelsen har också genomfört dialoger och analyser utifrån enskilda rekommendationer, exempelvis kring insatsen Individual placement and support.

Socialstyrelsen har påbörjat arbetet med ett uppdrag att genomföra insatser för att främja, stödja och följa omställningen till en god och nära vård för att förbättra primärvårdens omhändertagande av psykisk ohälsa. Arbetet har i stor utsträckning fokuserat på kunskapsinhämtning och att planera arbetet för 2024.

Socialstyrelsen har fortsatt med uppdraget att samordna utvecklingen av särskilda former för integrerad vård inom SiS och barn- och ungdomspsykiatri (S2019/00643/FST). Den integrerade vården vänder sig till barn och unga som placerats på SiS särskilda ungdomshem och samtidigt har omfattande psykiatriska vårdbehov. Under året har ytterligare en region tillkommit. I november hade sammanlagt 58 barn inkluderats i de fyra pilotverksamheterna.

Tvångsvården vid skadligt bruk eller beroende bör förbättras

Folkhälsomyndigheten har arbetat med att ta fram ett kunskapsunderlag med syfte att utforska hur socialtjänstens missbruksvård enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) arbetar med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter genom att kartlägga textbaserat material, så som riktlinjer, dokumenterade arbetssätt och utredningsmallar.

IVO har haft tillsynsansvar över de verksamheter som bedriver tvångsvård för personer med missbruk.

SiS alla ungdomshem har under året övergått till den nya tjänsten Mottagning och behovsbedömning. Grunduppdraget för tjänsten är att avbryta kriminalitet, missbruk och annat socialt nedbrytande beteende, stabilisera ungdomens situation och mående samt bedöma ungdomens behov av fortsatta insatser. Sammantaget präglas utformningen av vård och behandling inom hela ungdomsvården av målsättningen att minska risken för återfall i kriminalitet, missbruk och annat socialt nedbrytande beteende.

SiS har även bedrivit ett pågående drogförebyggande arbete på ungdoms- och LVM-hem i syfte att förhindra att droger inkommer.

Socialstyrelsen har publicerat slutrapporten för uppdraget att genomföra en kartläggning av den psykiatriska tvångsvården respektive den rättspsykiatriska vården (S2021/02640). Uppdraget omfattar inte LVM, men en förhållandevis stor andel av patienterna i den psykiatriska tvångsvården har ett skadligt bruk eller beroende.

Socialstyrelsen har fortsatt att arbeta för att säkerställa en god kvalitet i patientregistret vad gäller statistik om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård (S2019/01522), så att statistiken på ett tillförlitligt sätt kan användas i uppföljningssyfte och som officiell statistik.

Vården och stödet vid narkotikaberoende bör utvecklas

Folkhälsomyndigheten har lämnat förslag till regeringen om inrättande av en nationell stödlinje som vänder sig till personer som använder narkotika och dopningsmedel samt anhöriga och närstående till dessa.

IVO har tagit emot och bedömt Lex Maria- och Lex Sarah-anmälningar från verksamheterna inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst.

IVO har beviljat tillstånd för HVB-hem och öppenvård i privat regi som bedriver behandling för personer med missbruksproblematik och bedrivit tillsyn av legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal gällande både skadligt eget bruk och överföreskrivning.

IVO har också register över de verksamheter inom socialtjänst samt hälso- och sjukvård som myndigheten har tillsynsansvar för. Information om verksamheter inom ANDTS-området registreras i IVO:s omsorgsregister respektive vårdgivarregister.

IVO har även tagit in årliga verksamhetsberättelser avseende sprututbytesverksamheterna. De utgör underlag i de rapporter som IVO, via Folkhälsomyndigheten, skickar till EU och FN.

SiS har erbjudit möjlighet till läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende vid fem LVM-hem (tre för män och två för kvinnor). SiS administrerar läkemedlet genom samverkan med läkare inom beroendevård i klientens/ungdomens hemregion som erbjuder denna behandling. Inom kort kommer ytterligare ett LVM-hem att kunna erbjuda läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende, på sikt ska alla LVM-hem kunna erbjuda behandlingen.

SiS hälso- och sjukvård har samverkat med smittskyddet i olika regioner avseende hepatit C.

Socialstyrelsen har slutfört arbetet med pilotprojektet Att leda med ASI (Addiction Severity Index), som syftar till att genom ASI-data stödja en ökad kunskapsutveckling för missbruks- och beroendområdet samt ta fram och pröva strukturer och stöd för ökad användning av ASI (vilket omfattar såväl alkohol som narkotika). Pilotprojektet har skett i samarbete med lokala forsknings- och utvecklingsmiljöer/regionala samverkans- och stödstrukturer i tre län med tillhörande kommuner samt några fristående kommuner. Arbetet fortsätter med att göra arbetsmaterialet från projektet tillgängligt för alla användare, och nätverksträffar för systematisk användning av ASI är inplanerade under 2024.

Socialstyrelsen har genomfört en konferens om läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende. Socialstyrelsen reglerar behandlingen i föreskrifter, och ger vägledning om den i nationella riktlinjer och kunskapsstöd.

Socialstyrelsen har påbörjat arbetet med utvärdering och uppföljning av de nationella riktlinjerna för vård och stöd vid missbruk och beroende, som också kommer att inkludera primärvårdens insatser.

Socialstyrelsen har också arbetat med en lägesbild för ANDTS-området, som ska innehålla en bedömning av utvecklingen i förhållande till de områden i ANDTS-strategin som rör myndighetens ansvarsområden och publiceras 31 mars 2024.

Insatserna för att nå personer i en socialt och hälsomässigt utsatt situation till följd av skadligt bruk eller beroende bör intensifieras

Folkhälsomyndigheten har genomfört ett internationellt webinarium tillsammans med Inter-American Drug Abuse Control Commission (ett rådgivande organ till Organization of American States) om arbetssätt och metoder i Sverige som riktar sig till kvinnor med skadligt bruk och beroende av narkotika och andra substanser.

Folkhälsomyndigheten har arrangerat en träff med de myndigheter som har en utpekad roll i ANDTS-arbetet (samt SKR och representanter för länsstyrelserna), där ett syfte var att genom studiebesök och föreläsningar öka medvetenheten och kunskapen om kvinnor med beroendeproblematik som samtidigt är våldsutsatta.

Folkhälsomyndigheten har fördelat statsbidrag till organisationer i syfte att förebygga spridning eller minska konsekvenserna av hiv/aids eller andra sexuellt överförda och blodburna sjukdomar, bland annat bland personer som injicerar narkotika.

Folkhälsomyndigheten har tillhandhållit kunskapsstöd om ekonomisk rådgivning och stöd för spelberoende.

Kriminalvården har ett pågående utvecklingsarbete där målet är att stärka myndighetens förmåga att erbjuda kvalitativ återfallsförebyggande behandling till betydligt fler klienter än idag. Det pågående utvecklings- eller omställningsarbetet innebär att befintligt programutbud görs mer enhetligt och mer tillgängligt för en högre andel klienter. Kriminalvårdens nya grundprogram, Krimfokus, riktar sig till en bred målgrupp. I samband med utvecklingen av Krimfokus avvecklas ett antal av Kriminalvårdens nuvarande behandlingsprogram, parallellt med att andra behandlingsprogram slås samman och vidareutvecklas för att bättre möta upp likartade behandlingsbehov bakom olika typer av våldsbrott, generell kriminalitet och substansbrukssyndrom. För klienter med mer omfattande behov, än vad grundprogrammet hanterar, har nya påbyggnadsdelar tagits fram och pilottestats på ett antal anstalter. Innan villkorlig frigivning eller särskilda utslussningsåtgärder genomgår klienten en frigivningsförberedande del som handlar om att identifiera och hantera de utmaningar som väntar efter frigivningen med fokus på återfallsprevention. Vid utvecklingen av Kriminalvården relationsvåldprogram, Predov och Relationsvåldsprogrammet, så har detta särskilt beaktats. Programmen innehåller särskilda komponenter för att adressera alkohol- och narkotikamissbruk.

Mål 6. Antalet personer som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller spel om pengar ska minska

Åtgärder för att minska antalet dödsfall bör vidtas

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Statistiken avseende dödsfall till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar bör bli bättre

Folkhälsomyndigheten har rapporterat in mer utförlig data än tidigare år till EMCDDA om vilka substanser som förekommit vid narkotikarelaterade dödsfall genom att nyttja Socialstyrelsens nya substansmodul.

Läkemedelsverket har arbetat tillsammans med Rättsmedicinalverket med olika aktiviteter som rör statistik. Myndigheterna har också samarbetat i ett regeringsuppdrag om att stärka och utveckla insatserna inom området psykisk hälsa och suicidprevention med fokus på en säkrare och effektivare läkemedelsanvändning. Inom uppdraget har sex delprojekt initierats. Rättsmedicinalverket har varit delaktig i två delprojekt, ett pilotprojekt om sambandet mellan dödsfall till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar och förskrivna läkemedel och ett pilotprojekt om behovet av rutinmässig uppföljning av faktorer som analyseras inför narkotikaförklaring av läkemedelssubstanser.

Det nationella varningssystemet för att motverka narkotikarelaterade dödsfall bör fortsatt utvecklas

Folkhälsomyndigheten har under året genomfört kommunikationsinsatser för att synliggöra och beskriva syftet och nyttan med varningssystemet.

Folkhälsomyndigheten har deltagit i olika nätverksmöten, träffat ett flertal nationella myndigheter och skickat riktad information till aktörer som ännu inte finns representerade i systemet såsom ungdomsmottagningar och specialistläkare inom beroendevården. Antalet medlemmar i varningssystemet har ökat och för att säkerställa systemets kapacitet har utveckling samt uppdatering av vissa funktioner i webbportalen genomförts.

Kustbevakningen har ingripit vid upptäckt av narkotikaklassade substanser, då dessa upptäckts inom sjöövervakningen i samband med kontroller riktade mot sjötrafiken.

Läkemedelsverket har tagit del av rapporter från det nationella varningssystemet. Dessa används framför allt som underlag för myndighetens omvärldsbevakning.

Rättsmedicinalverket har tillsammans med Folkhälsomyndigheten medverkat i uppdraget att implementera ett nationellt varningssystem för att motverka narkotikarelaterade dödsfall. Varningssystemet ska bidra till att snabbt nå ut med information till aktörer vars tidiga åtgärder kan förebygga dödsfall. Ambitionen är även att brukare i förlängningen ska nås av viktig information som kan minimera riskerna för varje enskild person. Varningssystemet bedöms även kunna utgöra en plattform för att dela information, utbyta kunskap mellan aktörer samt fungera som ett generellt stöd i arbetet att förebygga narkotikarelaterade dödsfall och skador. På grund av sekretessbestämmelser är det svårt för Rättsmedicinalverket att aktivt bidra med information, men myndigheten bistår samtliga berörda aktörer så långt det är möjligt inom ramen för sekretessbestämmelserna.

Socialstyrelsen har deltagit i det nationella varningssystemet för att motverka narkotikarelaterade dödsfall som förvaltas av Folkhälsomyndigheten.

Naloxon bör tillgängliggöras i ökad utsträckning

Kriminalvården samarbetar med Socialstyrelsen och SKR i syfte att öka tillgängliggörandet av naloxon till personer placerade på anstalter och häkten, i behov av läkemedlet, inför exempelvis villkorlig frigivning eller vid permissioner.

Läkemedelsverket har genomlyst juridiska möjligheter för att kunna ändra receptstatusen för naloxon.

Socialstyrelsen har, tillsammans med bland annat Läkemedelsverket, fortsatt arbetet med uppdraget att stödja ett ökat tillgängliggörande av naloxon (S2021/04973).

SiS har arbetat med förskrivning av naloxon som vid behovsläkemedel till alla klienter vid placering på ett LVM-hem. Inom ungdomsvården finns naloxon med på listan för generella direktiv och det finns en nationell sjuksköterskeberedskap som kan kontaktas om behov av naloxon uppkommer.

I SiS läkemedelsrekommendationer finns ett avsnitt om rutiner vid misstänkt opioidöverdos. Det har också tagits fram en ny instruktion vid tillsyn och kontroll vid misstänkt alkohol- och drogpåverkan. I den beskrivs hur naloxon ska användas. Vid implementeringen av instruktionen har digitala utbildningar för personal genomförts. I grundutbildningen för alla nya medarbetare som arbetar på avdelningar finns också ett avsnitt om instruktionen och hur naloxon ska användas.

Antalet döda och skadade i trafiken på grund av alkohol och andra droger bör minska

Folkhälsomyndigheten har sammankallat den nationella gruppen för Samverkan mot alkohol och droger i trafiken (SMADIT) vid ett tillfälle under året. I gruppen ingår Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Trafikverket, Transportstyrelsen, Polismyndigheten, Tullverket, Kustbevakningen, Kriminalvården, länsstyrelserna

samt SKR. Ett arbete har inletts för att utreda hur dels arbetssättet SMADIT och dels området alkohol och narkotika i trafiken som helhet, kan följas upp.

En arbetsgrupp bestående av Folkhälsomyndigheten, Polismyndigheten, SKR samt enheten eStöd vid Region Stockholm har börjat undersöka hur personer som ertappas alkohol- eller narkotikapåverkade i trafiken ska kunna slussas till vård, även på exempelvis geografiska platser där det saknas ett upprättat SMADIT-samarbete mellan polisen och vården, eller där personen som ertappas är skriven i en annan del av Sverige.

Folkhälsomyndigheten har tagit fram engelsk text till två befintliga informationsfilmer med exempel på hur man kan arbeta med SMADIT; ett från Västerbotten och ett från Stockholm.

Rättsmedicinalverket levererar regelbundet rättskemiska analysresultat till Trafikanalys för personer som har avlidit i trafikolyckor. Dessa data utgör en viktig del av kunskapsunderlaget som används av beslutsfattare inom transportpolitiken.

Kustbevakningen har utfört fartygskontroller samt ratt- och sjöfyllerikontroller med knytning till sjötrafik. Det har bland annat skett genom slumpmässiga kontroller av fordonstrafiken i hamnar och slumpmässiga alkoholkontroller till sjöss. Kustbevakningen har samverkat med främst Polismyndigheten och Tullverket för att upptäcka bland annat berusade personer.

Polismyndigheten har bedrivit trafiksäkerhetsarbete på daglig basis, inklusive regelbundna trafikkontroller samt prioritering av nationella trafikveckor. Varje stopp eller kontroll av ett fordon innebär också en kontroll av föraren utifrån eventuell misstanke om påverkan av alkohol och droger och är således en integrerad del av det vanliga arbetet i yttre tjänst. Aktivt arbete kring inkomna tips på personer som kör påverkade av både alkohol och droger sker fortlöpande. Samverkan inom SMADIT sker enligt gängse former. Inom lokalpolisområden sker ofta samverkan med kommunens trafikavdelningar och stadsbyggnadskontor där man går igenom områden, vägar, gator och specifika platser som sticker ut ur ett trygghets- och säkerhetsperspektiv för att kunna planera relevanta förebyggande åtgärder. Så kallade 20-minuterskontroller inom trafiken används på ett liknande sätt även inom andra områden, exempelvis genom slumpmässig patrullering och närvaro av polis på skolgårdar.

Trafikverket har genomfört informations- och kunskapshöjande åtgärder. Via en årlig rapport och Resultatkonferensen för trafiksäkerhet väg redovisas utfallet för de så kallade trafiksäkerhetsindikatorerna, i samarbete med Statens väg- och transportforskningsinstitut och Transportstyrelsen. En av de utpekade trafiksäkerhetsindikatorerna är Nykter trafik. Årets resultatkonferens genomfördes via webbsändning.

Trafikverket samlar inom regeringsuppdraget Leda samverkan berörda myndigheter, organisationer och aktörer i en gemensam Aktionsplan för säker vägtrafik 2022–2025. Inom detta arbete genomfördes i oktober 2023 ett

webbinarium med temat Nykter trafik. Temat är ett av sex prioriterade insatsområden och syftet är att sprida kunskap både internt och externt inom trafiksäkerhetsområdet.

Inom ramen för Trafikverkets regeringsuppdrag Medborgar- och trafikantinformation för ökad trafiksäkerhet har Trafikverket under 2023 tagit fram vägledningarna för högre trafiksäkerhet i aktörers verksamheter med målgrupp arbetsgivare, transportköpare och transportutförare. Vägledningarna har tagits fram i samarbete med Arbetsmiljöverket.

Trafikverket har tagit fram material om alkohol och droger i trafiken som kan användas i skolundervisning för årskurs sju till nio och för gymnasieskolor. Det lanserades under 2023 på plattformen Gratis i skolan. Myndigheten arbetar för att genomföra informations- och kunskapshöjande åtgärder till medborgare och trafikanter genom kommunerna och skolan. Syftet är att nå en minskad andel alkohol och narkotika i vägtrafiken.

Trafikverket bidrar med information kring alkohol via webbsidor som uppdateras kontinuerligt.

Trafikverket har under 2023 fördelat bidrag till sex projekt rörande trafiksäkerhet och nykterhet.

Trafikverket öppnade under 2023 även upp för att söka bidrag för etablering av anläggningar för nykterhetskontroll i hamnar eller på andra ställen i anslutning till allmän trafik. Bidraget har varit möjligt att söka för hamninnehavare och andra som vill etablera en anläggning för egenkontroll av förarens alkoholpåverkan vid inpassering till exempelvis industrier eller distributionscentraler. Sju ansökningar inkom, varav fyra beviljades. Alla beviljade ansökningar är lokaliserade mellan Stockholm och Landskrona vid olika logistikcentras och industrier. En ny ansökningsomgång för 2024 öppnades upp under december 2023.

Trafikverket har fört dialog och vid behov träffat överenskommelser med polisen nationellt och regionalt i syfte att utveckla, effektivisera och samordna arbetet för att bidra till ökad trafiksäkerhet inom det prioriterade insatsområdet nykter trafik. Trafikverkets regioner samverkar också med varandra kring hur samverkan med Polisen kan utvecklas. Trafikverkets regioner har vid årsskiftet 2023/2024 överenskommelser med Polisen inom fem av Polismyndighetens sju regioner. Ambitionen är att teckna överenskommelser med samtliga polisregioner under perioden för aktionsplanen.

Trafikverket har finansierat ett forsknings- och innovationsprojekt med Statens väg- och transportforskningsinstitut som projektägare, och bidragit till en ökad kunskap om hur alkoholpåverkan inverkar på förmågan att framföra cykel på ett säkert sätt. Projektet har genomförts i två delprojekt som avslutades 2023. Trafikverket kommer att sprida denna kunskap. Under 2024 kommer studien exempelvis presenteras vid Transportforum.

Trafikverket har deltagit i TK 609 (SIS Swedish Standards Institute) och därmed bidragit till framtagande av standards avseende Snabbtester för narkotikaanalys.

Trafikverket har deltagit i ett pågående arbete med att ta fram tekniska system för upptäckt av trötthet och distraktion hos förare inom det europeiska konsument och utvärderingsprogrammet Euro NCAP. Detta kan indirekt även komma att leda till att alkoholpåverkan kan upptäckas hos förare.

Transportstyrelsen har påbörjat ett föreskriftsarbete som gäller de två kapitel som reglerar medicinsk lämplighet för körkortsinnehav för personer med substansberoende respektive vid grov rattfylla. Föreskriftsarbetet är omfattande och kommer att pågå under hela 2024, och redovisas under 2025. Av 7 323 ärenden om rattfylleri hos Transportstyrelsen har 2 120 (29 procent) ansökt om körkort med villkor om alkohol och 1 509 fått det beviljat (21 procent). Jämfört med före pandemin så är antalet återkallade körkort fortsatt färre, men sett till antalet ansökningar om alkoholsärenden så har en återhämtning skett. Antalet ansökningar var i stort sett oförändrat jämfört med 2022.

Tullverket har bedrivit verksamhet i fråga om rattfylleribrott. Tullverket har utfört rattfyllerikontroller i samband med tullkontroller och misstankar om rattfylleribrott har utretts av myndigheten.

Kunskapen om sambandet mellan alkohol och cancer bör öka

Folkhälsomyndigheten har deltagit i fortsatt dialog med Regionala cancercentrum och bland annat ställt sig bakom deras pressmeddelande i mars 2023 om att kunskapen om samband mellan alkohol och cancer behöver öka.

Det suicidpreventiva arbetet bör stärkas

Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen har samordnat arbetet med att lämna förslag till en 10-årig nationell strategi som integrerar områdena psykisk hälsa och suicidprevention. Arbetet har skett i samverkan med 24 andra myndigheter. I arbetet deltog även Arbetsmiljöverket, Forte, Försäkringskassan, IVO, Jämställdhetsmyndigheten, Kriminalvården, Läkemedelsverket, Migrationsverket, Myndigheten för arbetsmiljökunskap, Myndigheten för delaktighet, MFoF, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MUCF, Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket, Sametinget, Specialpedagogiska skolmyndigheten, SBU, SiS, Statens medieråd, Skolverket, Trafikverket, Vetenskapsrådet och Vinnova.

Folkhälsomyndigheten har sammankallat myndighetssamverkansgrupper och samordningsgrupper med bland annat SKR, ideella organisationer, forskare samt ett nätverk av regionala suicidpreventionssamordnare. Folkhälsomyndigheten var också medarrangör till den nationella suicidpreventiva konferensen, som samlade över 500 deltagare under två dagar för att dela kunskap, erfarenheter och arbeta nätverksstärkande.

Folkhälsomyndigheten har inom samordningen om suicidprevention också bidragit till framtagande av gemensamma kunskapsstöd med andra myndigheter. I samarbete med Socialstyrelsen utvecklade myndigheten kunskapsmaterial för strategiskt utvecklingsarbete i verksamheter som möter efterlevande efter suicid. Materialet Stöd till efterlevande vid suicid – Samlad kunskap för yrkesverksamma är baserat på exempel från den regionala suicidpreventiva samordningen och framtaget i samverkan med civilsamhällets organisationer.

Folkhälsomyndigheten har fortsatt förbättra stödet till målgrupper genom kunskapsstöd i olika format såsom webbtexter, kortrapporter, faktablad och filmer. Till exempel har webbsidor om kopplingen mellan stigma och suicid utvecklats och presenterats vid frukostwebbinarium. Myndigheten har också publicerat faktablad med sammanfattade resultat från forskningsöversikter, som kompletterats med exempelvis svensk data eller ett svenskt folkhälsoperspektiv. Faktabladen har handlat om faktorer kopplade till suicidförsök bland unga homo- och bisexuella personer samt befolkningsinriktade insatser för att förebygga suicid och positiva berättelser i media som kan minska suicid, båda baserade på systematiska litteraturöversikter.

I samband med den internationella suicidpreventiva dagen har Folkhälsomyndigheten utvecklat ett enhetligt kommunikationsmaterial som spreds av flera olika aktörer i olika kanaler. Materialet riktades till allmänheten med budskapet Det är tur att du finns för att uppmärksamma hur alla kan finnas där för någon som mår dåligt.

Folkhälsomyndigheten har också publicerat en temarapport med fokus på suicidprevention som vänder sig till olika aktörer som arbetar med frågan på kommunal, regional och nationell nivå. Syftet med temarapporten är att ge en samlad bild av myndighetens arbete, samarbetsprojekt, publikationer och statistik från olika datakällor.

Folkhälsomyndigheten har även arbetat med att utveckla ett nytt koncept för kommunikation av statistik inom området. Utöver att presentera statistik på webbsidor om psykisk hälsa och suicidprevention finns data samlad i en e-rapport. Statistiken baseras på flera olika datakällor och ger en samlad lägesbild av psykisk hälsa och suicid bland barn och vuxna idag, och en sammanfattande beskrivning av utvecklingen under 2000-talet. Konceptet är framtaget utifrån målgruppers önskemål om att samla central statistik om psykisk hälsa och suicid på ett och samma ställe.

Kriminalvården har bedrivit ett aktivt suicidpreventivt arbete. Arbetet syftar till att främja goda livschanser genom individuellt utformade insatser, men fokuserar också på att identifiera och åtgärda risker runt enskilda klienter och i fysiska miljöer. Kriminalvårdens handbok för suicidprevention, 2012:12 fungerar som ett stöd för medarbetare i klientnära verksamhet. Handboken har fokus på det preventiva arbetet, hur suicid kan förebyggas och förhindras. Målet är att säkerställa att det finns kunskap om, och rutiner kring, hur det suicidpreventiva arbetet ska bedrivas.

Kriminalvården har arbetat med personalstödjande insatser i form av fortbildning psykisk ohälsa, med fokus på bemötande och förhållningssätt av klienter med psykisk ohälsa. Insatsen kommer att fortgå under 2024 och utbildningen kommer från och med 2024 att ingå i grundutbildningen för kriminalvårdare. Den teoretiska utbildningen i psykiatri har i Kriminalvårdens grundutbildning utökats. Fortbildningar för Kriminalvårdens sjuksköterskor har också reviderats.

Läkemedelsverket har arbetat med ett flertal insatser i ett regeringsuppdrag som syftar till att stärka och utveckla insatserna inom psykisk hälsa och suicidprevention. Läkemedelsverket har bland annat börjat se över de juridiska möjligheterna att kunna följa upp utfallet av vården vid förgiftningar i självskade- och suicidsyfte där hälso- och sjukvård fått rådgivning via Giftinformationscentralen.

Läkemedelsverket har genomfört ett flertal informationsinsatser, både till allmänhet och vårdpersonal, för att minska risken för läkemedelsförgiftningar. Läkemedelsverket har arbetat med översyn av produktinformation och förpackningar för läkemedel som används och kan användas i självskade- och suicidsyfte.

Läkemedelsverket har även genomfört en genomlysning av vilka nationella kunskapsstöd som finns inom området psykisk hälsa vad gäller läkemedelsbehandling av barn och unga. En genomlysning av behovet av rutinmässig uppföljning av faktorer som analyseras inför narkotikaförklaring av läkemedelssubstanser har också genomförts i form av en pilotuppföljning av pregabalin.

MFoF har arbetat för att stärka det kunskapsbaserade arbetet när det gäller föräldrar med kognitiva svårigheter och föräldrar med psykisk ohälsa.

MUCF har tillsammans med Folkhälsomyndigheten tagit fram en kartläggning om ungas psykiska hälsa och ohälsa.

Polismyndigheten har inom ramen för regeringsuppdraget att stärka kompetensen hos polisanställda att bemöta personer med psykisk ohälsa, beslutat att satsa på utbildningen/metoden akut omhändertagande självmordsnära person. Detta för att möta ett ökande verksamhetsbehov och därmed stärka polisens förmåga att upptäcka och agera vid suicidrisk eller akut psykisk kris hos personer. Flertalet polisområden har utbildat egna instruktörer i metoden och utbildning ges kontinuerligt.

Rättsmedicinalverket har fortsatt det interna arbetet med att förbättra kvaliteten på dödsorsaksintyg som lämnas till Socialstyrelsen och som utgör grunden för den officiella dödsorsaksstatistiken. Målet med dessa insatser är att höja kvaliteten på de dödsorsaksintyg som utfärdas av Rättsmedicinalverkets rättsläkare och att kodningen ska vara enhetlig oavsett utfärdare. Detta ska i sin tur bidra till ökad tillförlitlighet och korrekthet i den nationella dödsorsaksstatistiken. Genom att

upprätthålla hög kvalitet på informationen i dödsorsaksintygen skapas en bättre grund för det förebyggande arbetet inom suicidprevention.

SiS har arbetat med suicidprevention utifrån från myndighetens beslutade riktlinjer för suicidpreventivt arbete. Centralt i SiS suicidpreventiva arbete är möjligheten att upprätta trygga och stabila relationer där närhet till stöd finns. Det suicidpreventiva arbetet utförs av all personal i klientnära tjänst och genomsyrar hela SiS vård och behandlingsuppdrag då en stor del av de centrala relationsskapande delarna i det suicidpreventiva arbetet äger rum i vardagliga aktiviteter på SiS avdelningar. All personal i klientnära tjänst genomgår regelbundet utbildning och fortbildning inom det suicidpreventiva området. Under året har myndigheten arbetat med att ta fram en ny instruktion för det suicidpreventiva arbetet. Beslut om instruktionen kommer att ske i början av 2024. Syftet med den nya instruktionen är att stärka det suicidpreventiva arbetet genom att förtydliga de olika delarna i arbetet samt förtydliga rekommenderade arbetssätt, dokumentationsrutiner och ansvarsfördelning.

Socialstyrelsen har arbetat med uppdraget att stödja hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens arbete med att förebygga suicid och att ge stöd till efterlevande (S2019/02244/FS). Socialstyrelsen har bland annat tagit fram en webbutbildning om bemötande av individer med potentiellt ökad risk för suicidhandlingar inom socialtjänstens verksamheter, uppdaterat och omstrukturerat utbildningsmaterial om bemötande av psykisk ohälsa för hälso- och sjukvården (Det vi inte ser), anordnat seminarier om stöd till barn som oväntat förlorar en förälder eller vårdnadshavare i suicid tillsammans med Folkhälsomyndigheten och Nationellt kompetenscentrum anhöriga, tagit fram en publikation samt en kortare film med ett exempel på ett systematiskt arbetssätt för stöd till efterlevande, publicerat ett faktablad innehållande en kartläggning av barn och vuxna som sjukhusvårdats för avsiktligt självdestruktiv handling samt ett faktablad med en analys av samband mellan ekonomisk utsatthet, olika aspekter av psykisk ohälsa och dödlighet.

Trafikverket har arbetat inom Aktionsplan för säker vägtrafik för perioden 2022–2025. I denna har följande åtgärder identifierats för att förebygga suicid: infrastrukturåtgärder, kunskapshöjande åtgärder och samverkan mellan aktörer samt utredning och forskning.

Trafikverket har utrett och planerat för att montera hoppskydd på minst fem höga broar fram till 2025 på det statliga vägnätet. Myndigheten har också utrett och planerat för att montera hoppskydd på minst åtta viadukter över mötesseparerade vägar i eller nära tätorter, på det statliga vägnätet under perioden 2023–2030.

Trafikverket har sett över skrivning gällande suicidprevention i myndighetens infrastrukturregelverk gällande broar och byggnadsverk. Regelverket ska åberopas vid ny- och ombyggnation samt drift och underhåll, exempelvis vid planering, projektering, genomförande och förvaltning. På detta sätt kommer suicidpreventiva åtgärder att beaktas i samband med större underhållsarbeten på broar.

Trafikverket tillhandahåller stöd och kunskap till samhällsaktörer om suicidprevention i transportsystemet. Myndigheten har genomfört ett kunskapshöjande webinarium på temat suicidprevention om Umeå kommuns arbete för att förebygga suicid i trafikmiljö och om platsens betydelse för suicidsituationer.

Trafikverket ska initiera minst fem forskningsstudier om suicid och suicidprevention i transportsystem under perioden 2022–2025. Handlingsplanen reviderades under 2023.

Trafikverket har beviljat forsknings- och innovationsanslag till fördjupningsstudien Suicid i transportsystemet till Nationellt centrum för suicidforskning och prevention. Projektet påbörjades 2021 och avslutas under 2024. Sedan tidigare har tre vetenskapliga artiklar samt en metodikrapport tagits fram. Metodikrapporten har kompletterats under 2023 och resulterat i rapporten Suicid vid broar i Sverige, TRV 2020/119345. Under hösten 2023 påbörjades den avslutande delen i projektet som är en kartläggning av förekomst av suicid i vägtrafiken utifrån vägmiljö, fordon och bio-psyko-sociala faktorer hos trafikanten.

Trafikverket har beviljat forsknings- och innovationsanslag för ytterligare ett projekt som påbörjades under 2023 om Ekonomisk utvärdering av insatser för minskning av suicid i transportsektorn. Projektet leds av Örebro universitet och syftar till att studera hur suicidprevention kan hanteras i ekonomiska utvärderingar inom transportsektorn. Projektet avslutas under 2025 och kommer att leverera flera vetenskapliga rapporter samt en slutrapport.

Mål 7 – En folkhälsobaserad syn på ANDTS inom EU och internationellt

ANDTS bör beaktas inom ramen för bredare folkhälsopolitiska satsningar

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Samverkan på alkoholområdet inom EU och internationellt bör öka

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Den folkhälsoorienterade synen på narkotika bör få bredare genomslag

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Ett omfattande brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete bör fortsatt prioriteras

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Det internationella arbetet mot dopning med utgångspunkt i idrotten bör fortsätta

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Genomförandet av en folkhälsobaserad tobakspolitik inom EU och internationellt bör stödjas

Ingen av de utpekade nationella myndigheterna står omnämnd som central aktör.

Folkhälsomyndigheten är en nationell kunskapsmyndighet som arbetar för en bättre folkhälsa. Det gör myndigheten genom att utveckla och stödja samhällets arbete med att främja hälsa, förebygga ohälsa och skydda mot hälsohot. Vår vision är en folkhälsa som stärker samhällets utveckling

Folkhälsomyndigheten

Solna Nobels väg 18, 171 82 Solna. **Östersund** Campusvägen 20. Box 505, 831 26 Östersund.

www.folkhalsomyndigheten.se